

Андрій Орлеан,

доктор юридичних наук, доцент провідний
науковий співробітник юридичного
факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ПРОЦЕДУРА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Проаналізовано механізм забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Розглянуто повний комплекс передбачених законодавством України процесуальних та позапроцесуальних заходів безпеки. З'ясовано прогалини вітчизняного законодавства й наведено перспективні напрями його адаптації до законодавства Європейського Союзу.

Ключові слова: заходи безпеки, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, захист свідків, захист потерпілих та свідків, процесуальні заходи безпеки, позапроцесуальні заходи безпеки, короткострокові заходи безпеки, довгострокові заходи безпеки.

Орлеан А. М.

Процедура обеспечения безопасности участников уголовного процесса: адаптация законодательства Украины к европейским стандартам

Проанализировано механизм обеспечения безопасности участников криминального процесса. Рассмотрено полный комплекс предусмотренных законодательством Украины процессуальных и внепроцессуальных мер безопасности. Выявлено пробелы отечественного законодательства, а также рассмотрено перспективные направления его адаптации к законодательству Европейского Союза.

Ключевые слова: меры безопасности, обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства, защита свидетелей, защита потерпевших и свидетелей, процессуальные меры безопасности, внепроцессуальные меры безопасности, краткосрочные меры безопасности, долгосрочные меры безопасности.

Orlean A.

Ensuring the safety procedures of participants of criminal proceedings: Ukraine adaptation for european standards

The article analyzes the mechanism of the safety of participants in criminal proceedings. Consider the full range of the laws of Ukraine procedural and non-procedural safeguards. Author analyzed the gaps of national legislation and are prospective directions of its adaptation to EU legislation.

Keywords: security measures and security of participants in criminal proceedings, witness protection, protection of victims and witnesses, procedural safeguards, non-procedural security measures, short-term security measures, long-term security measures.

Нерідкими на практиці є ситуації, коли потерпілі чи свідки відмовляються давати показання чи ухиляються від вчинення процесуальних дій, змінюють свої попередні свідчення, надають неповні чи недостатньо чіткі показання з огляду на реальну чи потенційну загрозу застосування в ході кримінального провадження до них, членів їхніх сімей, близьких родичів насильства чи інших форм протиправного впливу з боку зацікавлених осіб (безпосередньо злочинців, їх співучасників, членів відповідних організованих злочинних груп тощо).

За матеріалами опитування прокурорів та слідчих, у 40% проваджень по злочинах проти життя і здоров'я особи мав місце протиправний вплив на свідків. Його було вчинено у формі: 43% – насильства; 8% – погрози розголошення відомостей; 24% – підкупу. Внаслідок таких дій, близько 30% осіб – змінювали свідчення та до 30% – ухилялися від участі у кримінальному провадженні [1, с. 208].

Для уникнення подібних ситуацій та підвищення рівня довіри до системи кримінального судочинства необхідно максимально ефективно застосовувати наявний інструментарій забезпечення безпеки осіб, які висловлюють бажання надати важливу доказову інформацію та удосконалювати законодавство у цій сфері у відповідності із європейськими стандартами.

Питанням забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в літературі приділяли увагу І. Басиста, В. Бояров, О. Гриньків, В. Касько, Т. Панасюк, С. Томин, В. Козій й багато інших науковців.

Проте більшість наукових напрацювань наведених авторів були побудовані на положеннях кримінального процесу, які згодом зазнали змін або фокусувались лише на одному чи декількох заходах безпеки. В той же час, сьогодні децю бракує саме системного погляду на наявний правовий інструментарій, призначений для забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Основна мета публікації – проведення комплексного аналізу вітчизняного законодавчого забезпечення механізму безпеки учасників кримінального провадження та виділення перспективних напрямів його адаптації до законодавства ЄС.

Основним нормативно-правовим актом України у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального провадження є Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. із відповідними змінами і доповненнями (далі – Базовий закон). Ним передбачено підстави, приводи та порядок здійснення уповноваженими органами України правових, організаційно-технічних, інших заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань на життя, здоров'я, житло і майно осіб, які беруть участь у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів чи в судовому розгляді кримінальних справ. Метою цих заходів є створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не повторює, як це було у КПК 1960 р., положення Базового закону, а навпаки – доповнює та розширює систему заходів безпеки, передбачає інші процесуальні можливості для захисту учасників кримінального провадження від протиправного впливу. Положення, які стосуються заходів безпеки в кримінальному провадженні, передбачено в нормах, які містяться в главах 1, 2, 3, 18, 19, 20, 21, 24, 26, 27, 28, 43 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК).

Забезпечення безпеки засуджених у зв'язку з участю у кримінальному провадженні також передбачено ст. 10, ч. 3 ст. 50, ч. 1 ст. 104 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК).

Важливішою гарантією забезпечення безпеки учасників кримінального провадження є існування у Кримінальному кодексі України відповідальності за невиконання заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист (ст. 380 КК України), розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України), перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку (ст. 386 КК України).

Міжнародні законодавчі акти, які є частиною законодавства України, також передбачають необхідність забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Найбільш важливими серед них є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. та протоколи до неї.

Основні європейські стандарти у зазначеній сфері переважно сконцентровані у Європейській конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р. та Другому додатковому протоколі до неї 2001 р., Директиві Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів від 25 жовтня 2012 р. та Рекомендації Рес (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям та в практиці Європейського Суду з прав людини.

Питання взаємодії та забезпечення безпеки з окремих категорій кримінальних справ передбачено у спеціалізованих міжнародних нормативно-правових актах за різними напрямками протидії злочинності (наприклад, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р.).

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну (ст. 20 Базового закону).

Приводом для вжиття зазначених заходів може бути:

- заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- звернення керівника відповідного державного органу;
- отримання оперативної чи іншої інформації про наявність відповідної загрози.

Крім погроз та конкретних посягань на життя, здоров'я, житло і майно громадян, про наявність реальної загрози можуть свідчити характер злочину щодо якого здійснюється кримінальне провадження, характеристика особи, котра становить потенційну загрозу, та її зв'язки, важливість свідчень особи, якій загрожує небезпека.

Варто визнати, що подальша процедура індивідуалізації рішення про обрання конкретних заходів захисту законом не регламентована. Передбачається лише, що орган, якому доручено здійснення заходів безпеки, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами справи і необхідністю усунення існуючої загрози (ч. 3 ст. 22 Базового закону). Тому, було б корисним, звернувшись до Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо

встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів від 25 жовтня 2012 р., а також до Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям чітко визначити як критерії застосування заходів безпеки (залучення особи до програми захисту свідків), так і критерії обрання необхідної комбінації ефективних заходів безпеки.

Підставами скасування заходів безпеки можуть бути: закінчення строку конкретного заходу безпеки; усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, взятих під захист; систематичне невиконання такою особою вимог органів, що забезпечують безпеку, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування. Приводом для скасування заходів забезпечення безпеки може бути як заява особи, щодо якої були застосовані заходи безпеки, так і отримання достовірної інформації про усунення загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, взятих під захист (ст. 21 Базового закону).

Органи, які забезпечують безпеку, поділяються Базовим законом на дві основні категорії: 1) органи, які приймають рішення про застосування заходів безпеки; 2) органи, які здійснюють заходи безпеки.

До органів, які приймають рішення про застосування заходів безпеки, відповідно до ст. 3 Базового закону, віднесено слідчого, прокурора, суд, орган (підрозділ), що здійснює оперативно-розшукову діяльність. У відповідності з п. 3 ч. 6 ст. 206 КПК України, до цих органів також віднесено слідчого суддю.

До органів, які здійснюють заходи безпеки відповідно до ст. 3 Базового закону, віднесено: органи служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи.

Безпеку осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні провадження знаходяться у провадженні податкової міліції або суду, забезпечує за їх рішенням відповідно орган служби безпеки, Державного бюро розслідувань, орган внутрішніх справ, орган Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України або орган чи установа виконання покарань, слідчий ізолятор. Безпеку особи, взятої під захист, якщо її тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі, забезпечує відповідний підрозділ такої установи чи слідчого ізолятора незалежно від того, у провадженні якого органу знаходиться кримінальне провадження.

Окремі заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, в першу чергу процесуального характеру (наприклад, забезпечення конфіденційності даних про особу, закритий судовий розгляд, проведення слідчих дій за допомогою відеоконференції, візуальне спостереження тощо), можуть безпосередньо здійснюватися слідчим, прокурором або судом.

Право на забезпечення безпеки відповідно до ст. 2 Базового закону мають такі учасники кримінального провадження:

- особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення («заявник» у розумінні ст. 3 чинного КПК України) або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень;
- потерпілий та його представник у кримінальному провадженні;
- підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники;
- цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники у провадженні про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;
- свідок;
- експерт, спеціаліст, перекладач і понятий;
- члени сімей та близькі родичі перелічених вище осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій стосовно них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства.

Орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особі, з числа визначених у ст. 2 Базового закону, зобов'язані перевірити цю заяву або повідомлення і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно, прийняти рішення про застосування чи про відмову у застосуванні заходів безпеки. Своє рішення вони оформляють мотивованою постановою чи ухвалою і передають її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Зазначена постанова/ухвала є обов'язковою для виконання вказаними органами.

Відповідно до п.6 ч. 1 ст. 303 чинного КПК України, на досудовому провадженні рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки можуть бути оскаржені до слід-

чого судді особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом. Відповідна скарга розглядається не пізніше 72 годин з моменту надходження (ч. 2 ст. 306 КПК України 2012 р.).

Про обрані заходи безпеки, умови їх здійснення і правила користування майном або документами, виданими з метою забезпечення безпеки, повідомляється особа, взята під захист. Про вжиті заходи безпеки та їх результати орган, якому було доручено їх здійснення, інформує слідчого, прокурора, суд, у якого перебуває кримінальне провадження, а також слідчого суддю, якщо ним приймалося рішення про застосування таких заходів, а у разі усунення загрози – подає відповідному органу за місцем перебування особи, взятої під захист, клопотання про скасування заходів безпеки. Орган, що здійснює заходи безпеки, і особа під захистом можуть укласти договір про умови застосування цих заходів та відповідальність сторін.

За наявності підстав для скасування заходів забезпечення безпеки органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом виноситься мотивована постановка чи ухвала про їх скасування, яка письмово доводиться до відома особи, яка перебувала під захистом. Це рішення може бути оскаржено заінтересованою особою прокурору до відповідного вищого органу, що забезпечує безпеку, а також у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України – до суду. (Зокрема, рішення слідчого і прокурора може бути оскаржене в порядку, передбаченому ст. ст. 303, 306 КПК України, до слідчого судді).

У ст. 7 базового закону передбачено такі заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видавання спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів та зміна зовнішності;
- зміна місця роботи або навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;
- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд.

Наведений перелік доповнюють заходи безпеки та інші процесуальні можливості убезпечення учасників кримінального провадження від протиправного впливу передбачені КПК України.

Авторами першого після вступу в дію КПК України 2012 р. дослідження цього напрямку до таких, зокрема, було віднесено [2, с. 18–19]:

- допит свідка/потерпілого та одночасний допит двох і більше вже допитаних осіб в судовому засіданні слідчим суддею під час досудового розслідування, у т. ч. дистанційно (ч. 1 ст. 225, ч. 2 ст. 232 КПК України);
- впізнання поза візуальним і аудіоспостереженням особи, яку пред'являють для впізнання (ч. 4 ст. 228 КПК України);
- допит/впізнання у режимі відеоконференції в ході досудового розслідування (ст. 232 КПК України) та процесуальні дії у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України);
- допит у суді свідка, потерпілого, обвинуваченого з використанням технічних засобів з іншого приміщення чи в інший спосіб, що виключає ідентифікацію особи, у разі потреби – зі створенням акустичних перешкод (ч. 9 ст. 352, ч. 2 ст. 353, ч. 3 ст. 351 КПК України);
- допит свідка за відсутності певного допитаного свідка (п. 5 ст. 352 КПК України);
- допит особи, яка перебуває закордоном, за допомогою відеоконференції або телефонної конференції в порядку міжнародної правової допомоги (ст. 567 КПК України);
- відсторонення від посади службової особи, яка в силу службового становища може чинити тиск на особу, взяту під захист (ст. 154 КПК України – щодо підозрюваного чи обвинуваченого);
- запобіжні заходи у вигляді домашнього арешту або тримання під вартою (ст. 176, п. 3 ч. 1 ст. 177 КПК України – щодо підозрюваного чи обвинуваченого);
- покладення слідчим суддею, судом певних обов'язків на особу при обранні їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою (не відлучатися з певного населеного пункту, утримуватись від спілкування з конкретною особою, не відвідувати певні місця, носити електронний засіб контролю тощо (ч. ч. 5,6 ст. 194 КПК України);

– аудіо- і відеоконтроль особи, місця, спостереження за особою або місцем, арешт, огляд і виїмка кореспонденції, заняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і електронних інформаційних систем, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, установлення місця перебування радіоелектронного засобу тощо (ст. ст. 258, 267–270 КПК України).

Крім того, до таких заходів можуть бути віднесені:

– виділення матеріалів кримінального провадження щодо однієї із осіб, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину й погодилась на угоду (ч. 8 ст. 469, ч. 3 ст. 217 КПК України) [3, с. 137–138];

– ненадання доступу до матеріалів кримінального провадження щодо застосування заходів безпеки або видалення таких відомостей з матеріалів кримінального провадження (ч. 1 ст. 221 та ч. 5 ст. 290 КПК України).

Також, відповідно до ст. 10 Кримінально-виконавчого кодексу України, до засуджених можуть додатково застосовуватись такі заходи забезпечення безпеки:

- ізольоване тримання;
- переведення в іншу установу виконання покарань;
- переведення засудженого в безпечне місце.

Виділяють й інші заходи, які за конкретних обставин найкращим чином відповідають інтересам забезпечення безпеки учасників кримінального провадження [2, с. 19–20]:

– офіційне письмове попередження особи, від якої може виходити потенційна загроза для особи, взятої під захист, про кримінальну відповідальність за ст. 386 КК України за перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого або експерта до суду, органів досудового слідства, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна цих осіб чи їх близьких родичів або розголошення відомостей, що їх ганьблять, або підкуп свідка, потерпілого чи експерта з тією самою метою, а також погрозу вчинити зазначені дії з помсти за попередні показання або висновки;

– оголошення особи, взятої під захист, померлою чи безвісно відсутньою;

– усиновлення неповнолітньої особи, взятої під захист, яка втратила батьків внаслідок вчинення злочину;

– зміна домашнього і мобільного номерів телефону на номери, які не будуть відображатися у телефонних довідниках та інформація щодо яких не буде надаватися операторами без спеціального дозволу;

– зведення до мінімуму відкритих контактів з представниками поліції у формі та використання таємних приміщень для контактів з особою тощо.

Додатковими процесуальними гарантіями забезпечення безпеки для учасників кримінального провадження в Україні є низка положень КПК України:

– зобов'язання будь-якої особи, якій надано доступ до інформації про приватне життя, запобігати їй розголошенню (ч. 4 ст. 15 КПК України);

– заборона незаконного розголошення відомостей досудового розслідування (ст. 222 КПК України);

– заборона надання стороні захисту для ознайомлення і відкриття матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (ч. 1 ст. 221, ч. 5 ст. 290, ч. 3 ст. 317 КПК України).

Розглянуті заходи забезпечення безпеки відповідно до Рекомендації Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям, можна поділити на: процесуальні заходи безпеки, позапроцесуальні заходи безпеки.

При цьому, процесуальними заходами безпеки слід вважати такі, що здійснюються слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом із використанням наданих їм законом процесуальних повноважень. До реалізації таких заходів можуть залучатись й інші особи.

Це, зокрема: забезпечення конфіденційності відомостей про особу в матеріалах кримінального провадження; допит слідчим суддею в судовому засіданні під час досудового розслідування, у тому числі дистанційно; впізнання поза візуальним і аудіоспостереженням; допит, впізнання та інші процесуальні дії в режимі відеоконференції, у дистанційному режимі, з використанням технічних засобів, зі створенням акустичних і/або відеоперешкод; відсторонення від посади; негласні слідчі (розшукові дії), які проводяться на підставі КПК України в рамках кримінального провадження; закритий судовий розгляд тощо.

Непроцесуальними заходами безпеки слід вважати такі, що здійснюються особами, котрі не є процесуальними фігурами поза межами кримінального процесу. Водночас рішення про застосування кожного такого конкретного заходу приймається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом.

У юридичній практиці заходи забезпечення безпеки прийнято поділяти на короткострокові та довгострокові. При цьому перші, як правило, застосовуються у разі необхідності негайного усунення загрози, а другі – для тривалого захисту особи. На відміну від європейських країн, в Україні механізм застосування короткострокових заходів не відрізняється від довгострокових. Проте в перспективі це має бути змінено, оскільки останні значно витратніші. До передбачених національним законодавством короткострокових заходів можна віднести: особисту фізичну охорону, охорону житла і майна тощо. Довгостроковими заходами можуть бути: зміна особистих документів, зміна зовнішності, зміна місця роботи і навчання, переселення в інше місце проживання та інші.

Застосування конкретних заходів безпеки потребує комплексного, певною мірою творчого підходу. Поєднання різних заходів повинно ретельно продумуватись та плануватись уповноваженими суб'єктами, наскрізну роль серед яких відіграє прокурор.

Загалом, наявний в Україні інструментарій щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження не породжує суттєвого дисонансу із наявними європейськими стандартами у зазначеній сфері. В той же час, сучасний стан справ не дозволяє стверджувати й про їх гармонічну відповідність. Потрібна ґрунтовна робота з адаптації вітчизняної законодавчої бази, яка принаймні може бути спрямованою у кількох основних напрямках.

Насамперед, це створення спрощеного механізму обрання та застосування короткочасних заходів безпеки та ґрунтовно деталізованого механізму довгострокових заходів за стандартами програми захисту свідків, передбаченої Рекомендацією Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям. При цьому, доцільно виділити критерії оцінки для індивідуалізації потреб особи у захисті та визначенні необхідних спеціальних заходів, що мають бути ефективними протягом кримінального провадження.

Зважаючи на вимоги Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу щодо встановлення мінімальних стандартів забезпечення прав, підтримання та захисту жертв злочинів від 25 жовтня 2012 р., доцільно також розширити дію законодавства в такий спосіб, щоб воно охоплювало здійснення захисту вразливих учасників кримінального процесу не лише від фізичного, а й від емоційного та психічного впливу. Вирішення цього завдання, а також низки інших, у відповідності з європейськими стандартами, варто здійснювати з урахуванням особливо вразливих категорій учасників кримінального провадження, якими є: діти; жінки, котрі стали жертвами насильства за ознакою статі та їх діти; жертви, котрі постраждали від дискримінаційного злочину, за мотивами, що пов'язані з їх особистими характеристиками; жертви, які є особливо вразливими через залежність від злочинця; жертви-інваліди, а також жертви тероризму, організованої злочинності, торгівлі людьми, статевого насильства, експлуатації або злочинів на ґрунті ненависті.

Додаткового опрацювання та наукового дослідження потребує питання можливості та доцільності створення процедури, що надаватиме можливість використання у кримінальному процесі України в якості доказів в суді матеріалів відеозапису допиту особи, зробленого під час досудового слідства (принаймні у випадку допиту потерпілої неповнолітньої особи, яка потребує захисту).

В цілому аналіз української та європейської нормативної бази у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального провадження свідчить про значну кількість прогалин вітчизняного законодавства та досить чітке й ґрунтовне закріплення основних європейських стандартів, що зумовлює наявність широких перспектив для проведення подальших наукових досліджень питань адаптації у розглядуваному напрямі.

Список використаної літератури

1. Підтримання прокурором державного обвинувачення : підручн. [для студентів вищих юридичних навчальних закладів] / Є. Блажівський, М. Якимчук, І. Козьяков, М. Туркот та ін. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – 512 с.
2. Касько В. Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження щодо торгівлі людьми / В. Касько, А. Орлеан. – К. : «ВАІТЕ», 2012. – 50.
3. Козій В. Виділення матеріалів досудового розслідування як захід забезпечення безпеки підозрюваного в кримінальному провадженні / В. Козій // *Jurnalul juridic national teorie si practica*. – 2015. – № 2 (12). – С. 135–138.
4. Бардацька О. Забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальних справах, пов'язаних із торгівлею людьми / Бардацька О., Орлеан А. – К. : Тютюкін, 2010. – 56 с.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2016.